

Kijken in de spiegel van het fundamentalisme

Ignas Devisch, Marc De Kesel (Red.),
Fundamentalisme face to face, Kampen,
Klement/Pelckmans, 2007, 184 pp.

Dit boek stelt dat wij bij het spreken over het fundamentalisme ook naar onze eigen positie moeten kijken. Het fundamentalisme is een modern verschijnsel dat ons dwingt te kijken naar de grondslagen van onze eigen, moderne cultuur. Dat uitgangspunt is het duidelijkst aanwezig in de bijdragen van de samenstellers.

Marc De Kesel noemt Bin Laden een Cartesiaan. Hij is namelijk geen traditionele moslim. Zijn boodschap is dan wel antimodern, maar zijn keuze voor de traditie gebeurt per definitie vanuit een positie die al buiten de traditie staat. Zijn keuze is een vrije en zelfbewuste beslissing en dat is juist typisch modern. Hier wordt de mens niet langer gedragen door een traditie, maar is hij zelf drager van de traditie. En zo wordt ook het fundamentalisme mogelijk: het geloof dat een traditie hersteld kan worden in haar 'fundament', in haar originele zuiverheid. Het ondraaglijke van die vrijheid is de inzet van elke moderne politiek. De Kesel ziet in die ondraaglijke vrijheid een gemeenschappelijke basis tussen het moderne Westen en het fundamentalisme, tussen Bush en Bin Laden. Dat inzien kan misschien helpen om het conflict weg te halen uit de sfeer van terreur en tegenterreur.

Ignas Devisch wijst, in de lijn van Derrida, op een spanningsverhouding tussen de noodzaak voor de fundamentalist om te getuigen van het sacrale en dat dus bloot te stellen aan anderen, en anderzijds om de onaantastbaarheid van het heilige te vrijwaren. Ook hier komt de

fundamentalist naar voor als een subject dat radicaal modern is.

Sami Zemni en Marlies Casier kijken naar de huidige vorm van de jihad en zien die als een onderdeel van de globalisering. Eén aspect hiervan is de depolitisering van het politieke (cf. S. Žižek). Die maakt het moeilijker om politiek geweld te begrijpen: te begrijpen dat mensen willen moorden of sterven voor een bepaalde politieke of religieuze overtuiging. Daarom moeten we het geweld van de jihadstrijders proberen te begrijpen vanuit het perspectief van de daders. Dat levert een ander beeld op van de islam dan de essentialistische en statische benadering ervan. Dan blijkt dat processen van individualisering en van deterritorialisering plaatsvinden, en dat de traditionele religieuze centra hierdoor aan invloed inboeten. Dat wordt verder uitgediept in een situering van het islamisme en van de huidige vormen van de jihad.

Dirk De Schutter en Remi Peeters bekijken het fundamentalisme vanuit de ideeën van Hannah Arendt over politiek. Hoewel het fundamentalisme in haar werk niet uitdrukkelijk ter sprake komt, zou zij het wellicht gezien hebben als een vorm van vermenging van theologie en politiek. Op die manier staat het in een traditie die ouder is dan de moderniteit en die de onbeheersbaarheid van de pluraliteit en de onbetrouwbaarheid van het menselijk handelen probeert te pareren door een toevlucht te zoeken in apolitieke beginselen die volgens haar de eigenlijk politieke ruimte vernietigen. Soevereiniteit (ook in de vorm van volkssoevereiniteit), de wil, het absolute goede en de absolute waarheid zijn zulke beginselen. Fundamentalisme in deze zin is dan ook geen monopolie van de islam of zelfs niet van religies in het algemeen. Marc Schuilenburg laat zien hoe het

strafrecht steeds meer kenmerken van het verzekeringsdenken is gaan vertonen. Het wordt ingezet als beleidsinstrument in dienst van een veilige samenleving. Die ontwikkeling is al ingezet voor de terrorismedreiging maar wordt daar wel door versterkt.

Evert van der Zweerde onderzoekt het fundamentalisme binnen de Russisch Orthodoxe Kerk. Hij meent dat deze stroming oppositioneel zal blijven en laat ook zien dat fundamentalisme in de strikte zin haaks staat op de orthodoxie omdat die zich juist baseert op een complexe traditie met veel interne discussie, wat een terugkeer naar de bronnen problematisch maakt. Het orthodoxe fundamentalisme is daarom in de eerste plaats politiek en niet zozeer religieus.

Patrick Loobuyck beoogt met zijn bijdrage een genuanceerde behandeling van de verhouding tussen godsdienst en tolerantie. Hij betoogt dat het verkeerd zou zijn te menen dat wij omwille van de tolerantie onze overtuigingen moeten afzwakken. Hij pleit voor een actief pluralisme waarbij mensen hun levensbeschouwing niet als puur private overtuigingen zien of als louter individuele voorkeuren.

Henk Oosterling ziet in het huidige

gebruik van de term fundamentalisme een duivelscirkel van fundamentalismen: nu men ook spreekt van markt-fundamentalisme of verlichtingsfundamentalisme wordt duidelijk dat het begrip gebruikt wordt door en voor posities die elkaar wederzijds verketteren, maar die in hun tegenstelling juist op elkaar lijken. De auteur vraagt zich af hoe we uit die duivelscirkel kunnen ontsnappen en ziet een aanzet in het interculturele discours of een denken van het 'tussen'.

Dit boek biedt sterk uiteenlopende en niet zo voor de hand liggende perspectieven op het verschijnsel fundamentalisme. Wie naar een duidelijke definitie ervan zoekt blijft op zijn honger. De auteurs geven elk een eigen omschrijving, zo ze die al expliciteren. Op dat punt brengt het boek weinig verheldering in het maatschappelijke debat. Maar de complexiteit van het fenomeen komt wel tot zijn recht, en de gekozen invalshoek, die vraagt om in onze verhouding tot het fundamentalisme ook naar onszelf te kijken levert voor dat debat wel relevante inzichten op die kunnen helpen om aan "de duivelscirkel van elkaar verketterende fundamentalismen" te ontsnappen.

Gertrude Schellens

Europa als concrete utopie

Jef Ulburghs, *De Europese droom. Subsidiariteit, het geheim van het Europese succes*, Stichting Jef Ulburghs via vzw Stebo, Evence Coppélaan 91, 3600 Genk (info@stebo.be), 2007, 248 p.

Als priester-politicus komt Jef Ulburghs zijn hele leven al op voor de zwakkeren in onze samenleving, niet in het minst voor de migranten en de mijnwerkers. Als basiswerker zet hij zich in voor een sociaal en ecologisch Europa. Als priester-arbeider praatte hij nooit boven de hoofden heen. Als geen ander slaagde (en slaagt) hij erin droom en daad aan elkaar te verbinden. Utopie wordt bij hem concrete werkelijkheid, zoals blijkt uit

zijn recente boek *De Europese droom*. Ik ontmoette Jef voor het eerst in 1984 toen hij als onafhankelijke op de SP-lijst verkozen werd tot Europarlementslid. Hij mocht evenwel niet gaan zetelen in de socialistische fractie. Als fractieloze slaagde hij er toch in over de partijgrenzen heen met zeer veel collega's samen te werken. In zijn boek beschrijft hij ondermeer zijn samenwerking met Altiero Spinelli, de Italiaanse communist die in de jaren zeventig Europees Commissaris was en Europees Parlementslid van 1976 tot aan zijn dood in 1986. Spinelli was in het EP voorzitter van de Constitutionele Commissie en de auteur van een belangrijk rapport tot instelling van een Europese Grondwet. Die Grondwet is in niets te vergelijken met de tekst die we na